

Цуврал хичээл-11

САНХҮҮГИЙН ШИЙДВЭР ГАРГАХ НЬ

Харилцагч санхүүгийн байгууллагаа сонгох нь Зах зээлийн эдийн засагт шилжсэнээс хойш санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын тоо нэмэгдэж, үйлчилгээний төрөл олширч, өрсөлдөөн нэмэгдэж байгаа нь сайн талтай. Гэвч харилцагчийн хувьд найдвартай түншээ олж сонгох нь тийм ч амар хялбар асуудал биш билээ. Банкны хувьд мэдээж санхүүгийн тайлан балансыг нь үзэх хэрэгтэй. Ялангуяа Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтийг хэрхэн хангасан болохоо банкууд улирал бүр олон нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй байдаг тул уг үзүүлэлтийн биелэлт, танд шаардлагатай байгаа үйлчилгээний нөхцөлүүдийг харьцуулан судалж сонголтоо хийх нь зүйтэй.

Даатгалын компани, ББСБ, ХЗХ-ны хувьд СЗХ-оос олгосон тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлагыг хэрхэн хангаж байгааг харгалзан үзэх шаардлагатай. Энэ бүлгийг судалснаар Та: Хөрөнгө оруулалт хийх зэрэг санхүүгийн аливаа шийдвэргаргахдаа өмнөх бүлгүүдэд дурдсанаас гадна анхаарвал зохих бусад асуудлыг мэдэж, практикт хэрэглэх; Аудиторын чиг үүргийг мэдэж, шийдвэр гаргахдаа аудитын дүгнэлтээс чухам юуг нь анхаарах; Хөрөнгийн үнэлгээний ач холбогдол, хөрөнгө үнэлэгчийн үйл ажиллагааны зарчмыг мэдэж, үнэлгээний тайланг ашиглах; Аливаа санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа тухайн компаний засаглалын талаар өөрийн дүгнэлт хийх талаар мэдлэгтэй болно.

Харин шинэ тулгар хөгжиж буй хөрөнгийн зах зээл, ялангуяа үнэт цаасны зах зээлийн мэргэжлийн оролцогчдоос түншээ сонгох нь хамгийн түвэгтэй. Үнэт цаас худалдах, худалдан авахад тань хөрөнгийн биржийн гишүүн брокер диллерийн компани зуучилна. Брокер Таны захиалгын дагуу шударга үйлчлэх үүрэгтэй. Тухайлбал, өөрийн компаний захиалгыг биелүүлэхээс өмнө харилцагчдын захиалгыг биелүүлэх буюу өөрөө Таны захиалсан үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах сонирхолтой байх ёстой. Өөрөөр хэлбэл, сонирхлын зөрчил байгаа бол энэ тухайгаа танд шударгаар мэдэгдэх үүрэгтэй байдаг. Хэрэв харилцагч хувьцаа эсвэл бондоо зарах захиалга өгсөн бол брокер зах зээл дээрх боломжит хамгийн өндөр ханшаар, харинавах захиалга өгсөн бол хамгийн хямд үнээр олж өгөх үүрэгтэй. Орчин үеийн олон улсын туршлагаас үзвэл брокерууд дараах нэмэлт үйлчилгээ үзүүлж байна: харилцагчийн захиалгыг онлайнаар авах электрон үйлчилгээ хувьцаа, бондын судалгаа, шинжилгээний мэдээлэл бэлтгэж харилцагчдад өгөх зах зээлийн чиг хандлагын талаар зөвлөгөө өгөх зэрэг болно. Та үнэт цаасны арилжаанд оролцохоор брокероо сонгох гэж байга бол юуны өмнө хөрөнгийн биржийн гишүүн-брокерийн компаниудынхаягийг судлаарай.

Брокероо сонгохдоо дараах үзүүлэлтүүдийг шалгуур болгож болно.

- Брокерийн үйлчилгээний шимтгэлийн хэмжээ
- Таны хөрөнгийн хэмжээ
- Брокерийн чадавхи, туршлага
- Брокерийн нэр хүнд
- Брокероос үзүүлэх нэмэлт үйлчилгээ: судалгаа, зөвлөгөө, электрон

арилжаа

Танд хамгийн ойрхон байрладаг брокерийн компаниар ороод үз. Цагийн хуваарийн дагуу ажиллаж байна уу үгүй юу, ажилтнууд нь таныг хэр анхааралтай хүлээн авч сонсож, зөвлөж байна гэдэг нь багагүй чухал шалгуур шүү. “Би үйлчлүүлэх брокероо сонгох сонирхолтой байгаа юм. Танай компаний санхүүгийн үзүүлэлтүүдтэй танилцаж болох уу?” гэж асуугаад үз. Энэ бүхэн Танд эерэг сэтгэгдэл төрүүлж байх нь чухал. Өгч байгаа мэдээлэл нь бодитой юу, үгүй юүгэдгийг Санхүүгийн зохицуулах хороо, Хөрөнгийн биржийн сайтад байгаа мэдээлэлтэй тулган шалгаад үзэх нь зүйтэй.

Рейтинг буюу зээлжих чадварын үнэлгээ

Олон улсын практикт хувьцаа, бонд гаргагч, санхүүгийн байгууллагууд болон улс орнуудын засгийн газрын зээлжих чадварын үнэлгээ тогтоох үйлчилгээ байдаг. Энэ нь тухайн байгууллага мөнгөө эргүүлэн төлөх чадвар хэр байгааг харуулдаг. Зээлжих чадварын үнэлгээгээр мэргэшсэн Standard and Poors (S&P), Moody's, Fitch Rating гэх зэрэг компаниуд байдаг. Зээлжих чадварын үнэлгээ Standard and Poors болон Moody's нь дараах шатлалаар тодорхойлдог.

Үнэлгээний тайлбар S&P Moody's Хамгийн сайн буюу хөрөнгө оруулахад таатай Дампуурах магадлал өндөртэй том гүрнүүдийн Засгийн газар, үндэстэн дамнасан корпорациуд AAA/Aaa зэрэглэлтэй байдаг бол Монгол Улсын Засгийн газар B зэрэглэлтэй байна.

АНУ гэх зэрэг өрнөдийн орнуудад ихэнх иргэдхувийн зээлжих чадварын үнэлгээтэй байдаг. Зээлийн түүх сайтай иргэд элдэв барьцаагүйгээр зээлээ богино хугацаанд авах боломжтой байдаг. Энэ төрлийн үйлчилгээ Монгол Улсад төдийлөн хөгжөөгүй байна.

Монголбанкны дэргэд улсын мэдлийн Зээлийн мэдээллийн сан байдаг боловч цар хүрээ бага, үр ашиг сул хэвээр байна. Монголын Банкуудын Холбоо дэргэдээ хувийн өмчийн Зээлийн мэдээллийн сангийн үйлчилгээ үзүүлэх компани байгуулж байгаа нь энэ төрлийн үйлчилгээг Монголд хөгжүүлэх эхлэл болж байна. Таны зээлийн түүх сайн байна гэдэг нь санхүүгийн ямар нэг зөрчил гаргадаггүй, зээлээ хугацаанд нь төлдөг, санхүүгийн үйлчилгээг авч сурсан, сайн харилцагч гэсэн үг.